

POETIČKO-STILSKO SONDIRANJE PJESNIŠTVA VESNE PARUN

Tin Lemac
AUTORSKO, POVIJESNO, MITSKO
(PJESNIČKI DISKURZ VESNE PARUN – TEORIJA
I INTERPRETACIJA)

Zagreb; Biakova, 2015.

Lirika Vesne Parun, nastala u rasponu duljem od šezdeset godina, jedna je od najdugovječnijih dionica suvremenoga hrvatskoga pjesništva i jedna od najraznovrsnijih, čuvajući u svojim formalnim preobraženjima nukleus osebnosti, jezične virtuoznosti i snažne imaginativnosti. To potvrđuje već manji odsječak ukoričena opusa, trolist koji stoji na kronološkome čelu onoga što će se pokazati nizom od nekoliko desetaka pjesničkih knjiga, pjesme kojih su zastupljene u svim relevantnim antologijama suvremenoga hrvatskoga pjesništva, a dio preveden na mnoge jezike. U prvijencu *Zore i vihori* (1947), potom u *Pjesmama* (1948) i u *Crnoj Maslini* (1955) pjesničke preoblike obuhvaćaju put od panteističkoga vitalizma zanosljiva mladenačkoga principa prve zbirke, koju je dio ondašnje kritike atribuirao dekadentnošću, a književna povijest označila prekretničkim odmakom poraća od socrealističkoga kanona, preko retorički impregniranih i subverzivnih domoljubnih stihova druge zbirke do ispovijedanja zrela ljubavnoga iskustva kroz lirski iskaz zamjetnih neosimboličkih impulsa u jednoj od, prema Slobodanu Prosperovu Novaku, „najcjelovitijih pjesničkih zbirki novije hrvatske književnosti” (2003). Kad se tomu pridodaju

daju kasnije objavljene zbirke, posebice *Ukleti dažd* (1969), kojim se, prema Nikoli Miličeviću (1982), otvorila zasebna etapa pjesnikinjina stvaranja, potom od sedamdesetih godina sonetni (začet zbirkom *Sto soneta* 1972) i satirički ciklus nemaloga broja pjesama (od *Apokapliptičkih basni* 1976. do posljednje autoričine knjige *Taj divni divlji kapitalizam II.*, 2010), razvidno je kakav bremenit put očekuje svaki interpretacijski pristup koji teži obuhvatiti kvantitativno raskošan i raznolik pjesnički opus Vesne Parun, kojemu je dio kritike znao isticati kvalitativnu neizbalansiranost, a stručna javnost rijetko davala sintetski pogled i temeljit opis.

Prije dvadesetak godina Karmen Milačić, priređivačica *Izbora iz djela Vesne Parun* u izdanju Školske knjige (1995), konstatirala je kako su, ne samo u slučaju pjesništva Vesne Parun već i u slučaju gotovo svih književnih vrsta koje su obuhvaćene njezinim stvaralaštvom, izostale opsežnije analize, kao i monografske studije i zbornici radova, zbog čega je riječ o onome dijelu korpusa novije hrvatske književnosti koji tek čeka svoje pravo vrednovanje. Današnja je situacija ponešto izmijenjena, ali još uvijek nedovoljno, a dio zasluge u vraćanju duga naše znanosti o književnosti stvaralaštvu Vesne Parun

dala je i nedavno objavljena studija Tina Lemca *Autorsko, povijesno, mitsko*, podnaslova *Pjesnički diskurz Vesne Parun – teorija i interpretacija*, u izdanju Biakove (Zagreb, 2015). U njoj je predstavljena temeljita i promišljena poetičko-stilska analiza izabranih pjesničkih tekstova koja s pomoću nekoliko interpretativnih modaliteta (autobiografizma, figure Vremena, hiperbole, distribucije lirskoga subjekta, mediteranskoga prototeksta, simbolizacije) i svojom višedimenzionalnošću (simbološkom, strukturalno-semiotičkom i dubinsko-semantičkom) daje više osi iščitavanja pjesničkoga opusa Vesne Parun. U njoj se poput slagalice svakom novom analizom umeću dijelovi u opširniju sliku kojom se otkrivaju obilježja genetske linije razvoja pjesništva Vesne Parun (ponajviše instancije subjekta kao nosive kategorije pjesničkoga teksta) te daje misaono poticajan, teoretski dosljedno proveden, a interpretacijski duboko zahvaćen njegov opis.

Monografija Tina Lemca u pjesničkome opusu razmeđuje poetske cikluse (metapoetički, rani, intimistički, misaoni, sonetni i satirički) i analizira njihova poetičko-stilska obilježja, paradigmatičke pjesme donosi u cjelovitu obliku, polazi od njihova tematskoga i semantičkoga aspekta te ih pomno raščlanjuje znanstveno utemeljenom aparaturom kojoj se uporišta primjereno razglobljuju i jasno definiraju. U uvodnome se dijelu knjige daju koordinate nacrtu poetičko-stilskoga modela koji se u sljedećim poglavljima analizira i interpretira u pjesmama različitih poetskih ciklusa. Riječ je o prevladavajućim obilježjima, poput onih koja bi se mogla pripisati tradicionalnomu pjesništvu, te se o njima raspravlja u kontekstu nji-

hovah dosadanih kritičkih i književnoznanstvenih sagledavanja. Potom se pozornost usmjerava na distribuciju lirskoga subjekta razdjelbom na mladi, zreli i stari subjekt duž genetske linije pjesništva. Izdvajaju se analitički koncepti vezani uz strukturu pjesničkih ciklusa (metapoetični, infantilni, ekstatični i ostali tipovi subjekata prepoznatljivi u istraživanome korpusu), te se donosi njihov tablični opis radi lakšega snalaženja čitatelja. Jedna od odrednica ponuđenoga poetičko-stilskoga modela funkcija je autobiografizma, potom mediteranski prototekst, ali i figura Vremena, koja se analizira s pozicije sukoba mitskoga i povijesnoga vremena i s uporištem u književno-antropološkoj studiji *Mit o vječnom povratku* Mircea Eliadea. Model se nadopunjava simbolizacijom i hiperbolizacijom kao dvjema važnima sastavnicama lingvostilističke strukture pjesništva Vesne Parun. Tako postavljena nosiva strukturalna potka provedena je kroz knjigu te se njezina poglavlja međusobno nadopunjuju u nastojanju da se čitatelja što egzaktnije provede kroz zahtjevno definiranje jezika, stila i poetike pjesništva. Autor prema potrebi signira potvrđivanje pojedinih iznesenih hipoteza u prethodnim poglavljima, kao i validnost iznesenih postavki i za neke druge dijelove opusa, što pridonosi koherentnosti njegova znanstvenoga diskurza i preglednijemu prae-nju ponuđenih razdjelbenih modaliteta kroz opsežan opus.

U prvome poglavlju metapoetička lirika Vesne Parun temelj je autorova istraživačkoga interesa. Ondje se na pjesmama opimjeruje i analizira sazrijevanje metapoetičkoga subjekta od infantilnoga očudjenja rane lirike, preko antropomorfizira-

nih pjesama i riječi kao metajezičnih entiteta kasnijega opusa do staroga meta-poetičnog subjekta te subjekta u satiričkoj poeziji koji je obilježen rezimiranjem vlastita poetičkoga načela. U takvu okviru metapoetičkih odrednica umeću se sva poglavlja knjige, pa tako i drugo poglavlje naslovljeno *Rana lirika Vesne Parun*. U njemu se elaboracijom nekoliko interpretativnih kategorija obuhvaćaju dvije početne zbirke, *Zore i vihori* i *Pjesme*. U prvoj zbirci, nakon uvodnih razmatranja o poetičkoj eksploziji i specifičnosti konteksta, raščlanjuju se i interpretiraju pozicije infantilnoga i ekstatičnoga subjekta, potom figura Vremena u paradigmatskoj pjesmi kad je riječ o suodnosu mitskoga i povijesnoga vremena – *Seobama*, gdje se tekstualnom analizom dolazi do zanimljivih i važnih spoznaja o slaganju simboličkih kodova pjesme te prijelaza iz različito shvaćenih vremenskih i simboličnih kategorija. U konotativnim prijelazima, važnima za razumijevanje vremenskoga koncipiranja pjesama rana opusa, autor paradigmatskom smatra pjesmu *Mi se mijenjamo kao lišće* te u njoj analizira figuru Prolaznosti, a u pjesmi *Konjanik* poslijeratne asocijacije. Analizom su obuhvaćeni: figura Utopije, simbolički pejzaži i njihove realizacije s figurama Prolaznosti i Melankolije, evokacija zlatnoga vremena te utopijske slike kao poslijeratne budućnosne projekcije. U strukturi figure Distopije kao *locusa horridusa* na primjerima se obrazlaže pet pojava realizacija: relacija *priroda – čovjek*, distopijske slike, denotativna jezgra i mitski korelativ rata, infantilizacijsko suprotstavljanje ratu i intertekstualne veze s lirikom NOB-a. *Pjesme*, zbirku koju je ideološka kritika bila grubo diskvalificirala, a dio kritičara

okarakterizirao kao neuspješnu te je u većini razradba zaobilazio, autor studije ne nalazi manje važnom, već u njoj prepoznaje strukturu nalik procesu suđenja i legitimiranja traume zbog nanesene joj nepravde, kojoj valja posvetiti odgovarajuću pozornost ne bi li se dobile cjelovitije spoznaje o pjesništvu Vesne Parun. Prvi dio zbirke, *Knjigu o domovini*, autor analizira kao pjesnikinjinu odmazničku reakciju u vidu zakašnjela inspiriranja NOB-om, ali i resemantiziranja vlastitim poetičkim znacima (npr. ekološkim motivima). Drugi dio, *Zlatne ruke*, promatra kroz prizmu subjektova svjedočenja o događaju iz autorske građanske biografije, a završni, *O srcu i radosti*, čita kroz model poetske autobiografije. U analizi trodijelne strukture argumentirano se i odmjereno pokazuje kako se u *Pjesmama* otkrivaju ne samo kontekstualne veze odnosa pojedinca i ideološkoga aparata, relacije autora i subjekta već i pokušaji nadomještanja povijesnoga vremena mitskim, što je izrazito važno za razumijevanje pjesničke poetike Vesne Parun, dok dubinske analize pjesama zbirke pokazuju načine na koji su u njih ukodirane subverzivne subjektive strategije.

Poglavljem *Intimistička lirika Vesne Parun* obuhvaćen je najveći i najprepoznatljiviji dio pjesnikinjina opusa. Ondje se postavlja teza o intimističkome subjektu na genetskoj osi mladi – zreli subjekt. U polju mladoga subjekta ističu se osjećajni i erotski subjekt te se analizom uspostavlja njihova relacija u odnosu na zreli subjekt, pa se tako, primjerice, konstatira da mladi osjećajni subjekt pokazuje entropijsko raspršenje u Eros te se meta-diskurzivno legitimira odsustnošću Tanatosa, što nasljeđuje i zreli subjekt, ali se,

za razliku od infantilnog i ekstatičnog mladog subjekta, prepoznaje kao osjećajni *per se*. Osjećajni subjekt analizira se u jednoj od najpoznatijih pjesama ranoga opusa, u pjesmi *Bila sam dječak*, gdje se otkrivaju pozicije subjekta, posebice u autolegitimacijskim iskazima, te se analiza nadopunjuje tezom o osjećajnosti, uz fenotekstna i genotekstna odčitavanja pjesničkoga teksta i izdvajanje načina na koje se subjekt u tekstu definira nizom mediteranskih metafora. Potom se autor nadovezuje na teze o tjelesnosti teksta i subjekta i osjećajnosti samog subjekta, naglašavajući da ta osjećajnost eksplodira u Eros i oprječno se metadiskurzivno određuje prema svijetu (Tanatosu). Taj postupak ocrtava jedan od načina na koje ova studija eksplicira najprisutnije poetičke karakteristike pjesništva Vesne Parun (u ovom slučaju oprjeku subjekta i svijeta). Naznačeni se odnos analizira i u pjesmi *Žudnja za stadima*, ponajviše iščitavanjem kumuliranih hiperbola erosnoga i tanatičnoga principa, posljednjega u funkciji generiranja nemoći i nemogućnosti emocionalnoga subjekta. Zreli se osjećajni subjekt analizira u pjesmi *Pred morem, kao pred smrću, nemam tajne*, koja se čita kao autolegitimacijski metadiskurz osjećajnoga subjekta. U daljnjim analizama erotskoga subjekta, kulturiranoga subjekta povezana s kategorijom majčinstva, potom i melankolijskoga te egzaltiranoga subjekta intimističke lirike, autor među ostalim upućuje na partikularna i generička obilježja pjesništva Vesne Parun, a u metaopisno-relacijskome diskurzu analizira tematizaciju ljubavi u odnosu na mladi i zreli subjekt. Osobito je važno potpoglavlje u kojem raspravlja o diskurzu o Drugome, što je središnje mjesto u

razumijevanju ljubavnoga dijela opusa, a ono je oprimjereno u antologijskoj pjesmi *Usnuli mladić*. Performativno (ne)dostizanje Drugoga, diskurz intimističkoga relacioniranja prema Drugome, diskurz žalovanja i melankolije, fantazmatski diskurz (fantazmatsko oblikovanje Drugoga i fantazmatske slike) također su obuhvaćeni analizom i interpretacijom ovoga poglavlja.

U poglavlju *Misaona lirika Vesne Parun* ponajviše se tematizira dihotomija *subjekt – svijet*, tj. meditativni subjekt i njegov odnos prema kozmosu, društvu i političkome entitetu države. Kad je riječ o relaciji prema kozmosu, u središtu je autorova interesa vječna sadašnjost, tj. obradba dihotomije prolaznoga i vječnoga. Ona se isprepleće s odnosom mitskoga i povijesnoga vremena, te se potom u tome potpolju diskurza pozornost usmjerava na mističke indikacije i prirodni svijet. Unutar relacije *subjekt – društvo* primarno se analizira utopijsko-distopijski stratum, ističe se simbol kuće i njegovo značenje između arhetipa i ideologema, a relacija *čovjek – politički entitet nacije, domovine, države i klase* prepoznaje se i analizira u antipolitičkoj lirici Vesne Parun, mahom ranijem dijelu njezina opusa.

Poglavlje *Sonetna lirika Vesne Parun*, nakon uvodnih razmatranja o retradicionalizaciji sonetne forme u istraživanome korpusu, otvara niz poveznica toga dijela opusa s ranom lirikom, simboličke pejzaže, djetinjstvo i simboličke pejzaže s figurama Prolaznosti i Melankolije primjerice, te se upozorava na nasljeđivanje semantičke osi meditativnosti iz misaone lirike. Stilotvorbeni postupci koji se u sonetnome opusu elaboriraju na pjesničkim tekstovima su slikovna jezgra oko središ-

njega motiva i sintagmatsko-paradigmat-ska simbolizacijska metaforizacija. Potom se u sonetima eksplicira meditativni subjekt s figurom Evokacije, čime se razlučuju interpretativne kategorije i nadograđuje autorov analitički instrumentarij.

U poglavlju *Satirična lirika Vesne Parun* čitatelja se nastoji upoznati s intertekstnom i interkodnom protosatirom zbirke *Salto mortale*, potom karnevalizacijom književnih i kulturnih značenja u zbirka-ma *Apokaliptičke basne* i *Tronožac koji hoda*. Poglavlje obuhvaća analizu sadržaj-noga zrenja satiričkoga subjekta u osta-lim zbirka-ma, među kojima ponajviše u pjesničkim knjigama *Pelin basne*, *Političko Valentinovo* i *Taj divni divlji kapitalizam I. i II.*, čime se sumiraju teze o zreлом subjektu i ironizaciji kao tipu utekstovljivanja izvanknjiževne zbilje.

Posljednje poglavlje, naslovljeno *Moj osobni dug čitateljstvu*, donosi izmjenu autorske perspektive i uspostavljanje izravne relacije prema čitateljstvu, uz objašnjenje zašto se ondje podastire, prema modelima što su elaborirani u prethod-

nim poglavljima, interpretacija dviju antologijskih pjesama *Mati čovjekova* i *Ti koja imaš neviniye ruke*. U *Zaključku*, koji prethodi *Popisu literature*, *Kazalu autora* i *Bilješki o autoru*, sažimaju se najvažniji dosezi provedene analize i interpretacije.

Anticipirajući dosadanja čitanja pjesništva Vesne Parun, ali neopterećena njima i dovoljno hrabra da se vlastitom analizom i kritičkim aparatom upusti u zahtjevan istraživački izazov, knjiga *Autorsko, povijesno, mitsko* Tina Lemca na dvjesto osamdeset i pet stranica sondiranjem različitih interpretativnih modaliteta u okrilju poetičko-stilske analize nudi izvorne poglede i važan doprinos prijeko potrebnom usustavljanju spoznaja o važnosti mjesta Vesne Parun u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Ona nadograđuje dosadašnje spoznaje, ispravlja i neka neargumentirana mišljenja povratkom u okrilje tekstne imanentnosti, te pruža mnoga poticajna promišljanja za daljnju razradbu. Stoga ne sumnjamo da će postati nezaobilaznom literaturom za svako proučavanje pjesništva i stvaralaštva Vesne Parun.

Ljubica Josić